

משרד החנוך וחרבות - המחלקה לתרבות תורנית

ג ל ו נ ד ת ל ע ו ר ן ב פ ר ש ת ה ש ב ו ע
בעריכת נחמה ליבוביץ שנת העשרים ושבע

בן (השכ"ח) ז כ"ו אסור אכילת דם

א. כ"ו וכל דם לא תאכלו

למה מנה הרמב"ם במנין המצוות מצוה זו כאן ולא במקום שבו הובאה ראשונה בג' פסוק י"ז?

ב. כ"ו וכל דם לא תאכלו

1. השוה למקומנו ולמקום ג' י"ז את הפסוקים מתוך פרשת אחרי מות רי"ז י' - י"ד.

למה נשנה אסור אכילת הדם בפרשת אחרי מות שוב, מה נתחדש שם?

2. השוה למקומנו

דברים י"ב כ"ג: רק חזק לבלתי אכול הדם,

כי הדם הוא הנפש

ולא תאכל הנפש עם הבשר.

נסח להסביר, מה התחדש במקום שהוא על הנאמר במקומנו?

ג. בטעם אסור אכילת הדם:

הרמב"ם מורה נבוכים ג' מ"ו:

ודע כי הדם היה טמא מאד בעיני הצאבא (עובדי ע"ז) ועם כל זה היו אוכלים אותו, מפני שהיו חושבים שהוא מזון השדים וכשאכל אותו מי שאכלו כבר השתתף עם השדים ויביאיהו ויודיעוהו העתידות. והיו שם אנשים שהיה קשה בעיניהם אכילת הדם, כי הוא דבר שימאסו טבע האדם והיו שוחטים בהמה ומקבלים דמה בכלי או בחפירה ואוכלים בשר השחיטת החיה סביב דמה, והיו מדמים במעשה ההוא שחשדים יאכלו הדם אשר הוא מזונם והם יאכלו הבשר ובוזה תחיה האהבה והאחיה והרעות להם בעבור שאכלו כלם על שלחן אחד ובמושב אחד ויבואו להם השדים החם לפי מחשבתם בחלום ויגידו להם העתידות ויועילו להם. אלה כלם דעות שהיו במשכים אחריהם בזמנים ההם, ובוחרים אותם והיו מפורסמות, לא היה ספק לאחד מן ההמון אמתתם.

ובאה התורה השלמה לירדעיה להסיר אלו החליים הנאמנים ואסרה אכילת הדם, ועשתה חזוק באסורו כמו שעשתה בע"ז בשוה (= באותה לשרון): אמרה "ונתתי פני בנפש האוכלת את הדם" כמו שאמר בנותן מזרעו למולך: "ונתתי את פני באיש ההוא". ולא בא זה הלשון במצוה שלישית מלבד ע"ז ואכילת דם... וטחרה (התורה) הדם ושמה אותו מטהר מה שיגיע בו (אפודי: תורתנו טחרה הדם וצותה להזות בו לטהר) "והזית על אחרון ועל בגדיו וקדש" ... וצותה להזותו על המזבח... ושמה העבודה כולה לשופכו שם - לא לאספו - כמו שאמר "ואני נתתיו (= את הדם) לכם על המזבח לכפר על נפשתיכם" (ויקרא י"ז י"א).

רמב"ן ויקרא י"ז י"א ד"ה כי נפש הבשר בדם הוא ואני נתתיו על המזבח המטעם מן הכתוב הזה, שיאמר שיאסור לבנו הדם, מפני שנתנו לבנו להיות על המזבח לכפר על נפשתינו. ואם נקשה: למה אסר דם החיה והעוף אשר לא יקרבו? נדחה את השואל לאסור לו, שרצה להרחיקנו מכל דם שלא נשגה בו... והרב כתב במורה נבוכים, כי היו הכשדים מואסים בדם ויחשבוהו להם לטומאה, אבל יאכלו ממנו היונים להתחבר לשדים ולהנבא מהם עתידות, והתורה כהן לעולם לחרוס בעיני סכלותם להפרימחשבותיהם ולכך אסרה הדם באכילה ובחירה בו להסתר בהזאות לזרקו על המזבח לכפרה. ולכך אמרה התורה "ונתתי פני בנפש האוכלת את הדם" (מ"ז י') כמו שאמר בנותן מזרעו למולך, שהוא מביא למין מסיני עבודה זרה, כי לא נאמר כן במצוה אחרת.

ואלה דברים מיושבים, אבל הכתובים לא יורו כך, שהם יאסרו תמיד בטעם האסור "כי נפש כל דבר דמו בנפשו" (י"ז י"ד) "כי נפש הבשר בדם הוא" (י"ז י"א) והחזיר במשנה תורה: "רק חזק לבלתי אכול הדם, כי הדם הוא הנפש ולא תאכל הנפש עם הבשר" (דברים י"ב כ"ג).

וראוי שנפרש בטעם אסורו כי השם ברא כל הנבראים התחתונים לצורך האדם, כי הוא לבדו נהם מכיר את בוראו, ואעפ"י כן לא חתיר להם באכילה שתחילה רק הצומח לא בעלי הנפש, כאשר בא בפ' בראשית (א' כ"ט) "הנה נתתי לכם את כל עשב זרע זרע אשר על פני כל הארץ ואת כל העץ אשר בו פרי עץ זרע זרע לכם יהיה לאכלה". וכאשר היה נמבול שניצולו בזכותו פרי עץ זרע זרע לכם יהיה לאכלה".

של נח והקריב מהם קרבן והיה לרצון לו, התיר להם השחיטה, כמו שאמר (בראשית ט' ג') "כל רמש אשר הוא חי, לכם יהיה לאכלה; כירק עשב נתתי לכם את כל", כי היותם בעבור האדם. והנה התיר גופם אשר הוא חי בעבור האדם, שיהיה להנאתו ולצרכו של האדם. ושתהיה הנפש שבתם לכפרה לאדם, - בקרבים לפניו ית' - לא שיאכלוהו, כי אין לבעל נפש שיאכל גופו, כי הנפשות כלן לאל הנה, כנפש האדם וכנפש הבהמה לו הנה, ומקרה אחד להם, כמות זה כן מות זה... ולכן יש בה (בנפש החי) דעת לברוח למן הנזק וללכת אחרי הנאות לה והיכר ברגילים ואהבה להם, כאהבת הכלבים לבעליהם...

(הערה: להבנת דברי הרמב"ן ראה דוד הופמן ויקרא ע' שכ"ח:

"לא עצם חמר הדם הוא החיים, אלא הדם הוא נושא רוח החיים שבבעל החיים, הוא קשור קשר הדוק ברוח-החיים, ושניהם יחד ("דמו בנפשו") הם נפש החי. הדם הוא מכשיר הנפש, באמצעותו היא סבצעת את פעולותיה".)

1. מה ההבדל העקרוני בין טעמו של הרמב"ם לבין טעמו של הרמב"ן בטעם אסור אכילת הדם?
 2. מהו נמוקו העיקרי של הרמב"ן שבגללו אינו מקבל את טעם הרמב"ם?
 3. א לשם מה מזכיר הרמב"ן בדבריו את אסור אכילת בעלי חי לאדם הראשון ואת היתר אכילתם לנח ולבניו, מה לענין זה ולטעם אסור אכילת הדם?
 4. למה לא יסביר הרמב"ן את טעם האסור אצלנו בפרשת צו וידחה את כל פרושו זה לפ' אחרי מות?
 5. אא השנה לדברי הרמב"ן כאן את דבריו ויקרא א' ט' ד"ה ניתוח החל מן "והנה בכתוב הזה טעם הקרבנות, שהם אטה ריח ניתוח לה" ואמר הרב במורה נבוכים כי "טעם הקרבנות..." האם דומה וכוח הרמב"ן נגד הרמב"ם כאן לזכוחו עמו שם (בויקרא מ' ט') - האם עמדת הרמב"ן בשני המקומות אחת היא?
- ד. בטעם אסור אכילת הדם.

אברבנאל:

ואמנם למה בחר ה' בחלב ובדם להקריב על מזבח ולמה אסר אכילתם לישראל, כבר באמרו בזה טעמים מתחלפים... והטעם הרביעי אמרו, שהבריאות והיופי הוא סבת החטא, וסבת הבריאות הוא הדם וסבת היופי - השומן, ופי' שדמו רותח הוא חוטא, כמו הבחורים; וכן השומן סבת החטא כמו שב' (דברים ל"א) "וישמן ישרון ויבעט" - לכך צוה ה' שישרפו על מזבחן שני הזברים הגופניים המביאים לידי הטא, לרמוז שכך ראוי לאדם שיבטל תאוותיו... ועוד טעם ששי אומר אני בזה; שהעובות במשלו לאדם והסליחה במשלה ללובן כמו שאמר הנביא (ישעיה א') "אם יהיו חטאיכם כשבי - כשג ילבינו" ולזה צוה שיגישו על מזבח הדם לרמוז שהם מודים על חטאם לפניו על דרך (תהלים ל"ה) "אודה עלי פשעי לה" ושיקריבו ג"כ החלב לרמוז לסליחה כאומר (תהלים נ"א) "כי עמך הסליחה".

1. מה המשותף בשני הטעמים הניתנים כאן לאסור?
2. במה שניהם שונים עקרונית מטעמו של הרמב"ן?
3. א האפשר לטעון נגד טעמי האברבנאל אותה טענה שמביא הרמב"ן לעיל נגד טעמו של הרמב"ם?

השאלות המסומנות X קשות והמסומנות XX קשות ביותר, יפתור כל אחד לפי דרגתו. שאלות וגם תשובות נא לשלוח לד"ר נחמה ליבוביץ, קרית משה, ירושלים.